

Szörényi László

A magyarországi humanizmus-kutatás XX. századi fordulópontjai

Nagyon nagy megtiszteltetés és egyúttal nagyon nagy kihívás számomra egy ilyen tudós összejevetelen és egy ilyen világhírű intézetben röviden utalni, a 20 percnyi idő által adott keretben azokra a tudománytörténeti paraméterekre, amelyek segítségével szélesebb összefüggésbe állíthatók az utóbbi évtizedek magyar tudományosságának azon törekvései, amelyek érvényes magyarázatot kerestek illetve adtak a korai reneszánsz, azaz nagyjából a XV. század második felének a magyarországi humanizmust érintő jelenségeire.¹ Azt a megoldást találtam legcélravezetőbbnek, hogy egyrészt bemutassam azokat a nemzetközi tudomány által is befogadható nyelveken, tehát olaszul, angolul, németül, franciául keletkezett műveket, amelyek lehetővé tették és teszik a humanizmuskutatásnak, hogy megismerkedjék egy számára viszonylag távol eső témával, egy legalábbis regionálisan távol eső humanizmus problémáival, másrészt, hogy vázoljam azokat a tendenciákat, amelyek a kutatásban azóta jelentek meg, hogy ezek az összefoglaló és orientáló jellegű művek napvilágra jöttek. Tulajdonképpen tehát — a kutatástörténetre vetítve — kronológiai, periodizációs problémákkal küszködtem. Az eredmény azonban összefoglalható egy mondatban, vagyis egész szerény mondanivalóm előlegezhető ily módon: Bizonyos értelemben kutatástörténeti korszakhatárként 1992-öt kell megállapítanunk, abban az évben halt meg ugyanis Klaniczay Tibor; a rákövetkező, a jelenbe érő 15 évet azonban még mindig egyértelműen az ő nevével kell összekötnünk, hiszen a kutatás legnagyobb része az ő általa kijelölt irányban folyik, másrészt pedig több fontos műve jelent meg posztumusz kiadásban.

Két példát is szeretnék hozni erre az utóbbira. Amszterdamban és Philadelphiában 2000-ben jelent meg a „L'Époque de la Renaissance (1400–1600)” című monumentális vállalkozás IV. kötete, az ICLA-AILC, vagyis a Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtörténeti Társaság nagy összefoglaló sorozatának XIII. köteteként.² Az 1560-tól 1610-ig tartó időszakot tárgyalja az európai nyelvű irodalmak összehasonlító történetének részeként, főszerkesztői az akkor már 8 éve elhunyt Klaniczay Tibor, valamint Éva Kushner és Paul Chavy. A Madame Kushner által írott előszóból megtudhatjuk, hogy (az egyébként Klaniczay emlékének ajánlott kötetet) azért jelentették meg előbb, mint a másodikat és a harmadikat, csatlakoztatván így az 1988-ban még Budapesten megjelent első kötethez, amely az 1400-tól 1480-ig terjedő korszakot tárgyalja, mert ennek a két korszaknak a teljes periodizációját hosszas tárgyalások után maga Klaniczay Tibor alakította ki, és hiába múlt el több mint egy évtized, nem találtak e felosztásnál jobbat.³ Ez a periodizáció ugyanis a lehető legszélesebb körű és leginterdiszciplinárisabb

megfontolásokon alapult, mind történeti megalapozását, mind az összes társtudományok bevonását, mind az általános esztétikai és művészettörténeti megalapozást illetően. Klaniczay Tibor ugyanis egyszerre volt nemzetközi rangú reneszánszkutató, komparatista és a régi magyarországi irodalom kutatója.

Hadd csatoljuk ehhez a másik említett, utóélet-példát: ugyancsak a 2000. évben közölte a Rómában kiadott Rivista di Studi Ungheresi című, Sárközy Péter kollégánk által szerkesztett folyóirat, Klaniczay Tibor kéziratot hagyatékából azt a nagy terjedelmű tanulmányt, amelynek címe „L'Umanesimo nell'area Danubiana” és, amely eredetileg előadássorozat formájában hangzott el Nápolyban az 1988–89-es tanévben, az Istituto Italiano per gli Studi Filosofici falai között.⁴ Ha ezt összehasonlítjuk azzal a ragyogó előadással, amelyet Klaniczay Tibor még 1974. március 9-én tartott Rómában „Mattia Corvino e l'umanesimo italiano” címmel az Accademia Nazionale dei Lincei ülésén,⁵ akkor láthatjuk, hogy a közben eltelt 15 évben Klaniczay egyfolytában dolgozott a témán és megtartva bizonyos, érvényesnek tartott elemeket, hogyan gazdagította a panorámikus összképet újabb és újabb kutatási eredmények beépítésével.

Az előbb már említettem a regionális szemlélet jelentőségét. Ezt különösen azért tartom fontosnak, mert nagyon sok, különben kiváló modern kézikönyv a humanizmus területi kiterjedéséről szólván gyakorlatias, vagy esetleg tájékozatlanságból fakadó okok miatt azt az utat választja, hogy a XX. század második felének éppen érvényes politikai földrajzi határai szerint méri fel, osztályozza és csoportosítja az egyes nemzeti humanizmusokat, amelyeket az olaszországi humanizmus hatása elért és figyelemre méltó saját humanista kultúrák kialakítására ösztönzött. Ez egy, valódi történeti összefüggésekre kíváncsi kutató szemében végtelen kuszaságot eredményez. Elég arra utalni például, hogy az Albert Rabil, Jr. által szerkesztett kitűnő háromkötetes kézikönyv (Renaissance Humanism, Foundations, Forms, and Legacy, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1988) második kötetében,⁶ amely az Itálián kívüli humanizmus történetét tárgyalja, egymás mellett foglal helyet például a horvát és a magyar fejezet, amely részben fedi egymást, hiszen például a saját nemzeti szövegösszefüggés keretében tárgyalja mindkét szerző Janus Pannonius életét.⁷ De több tucat példát lehet felhozni még e kötetből és sok más, különben kitűnő kézikönyvből és bevezetőből, hozzátehetjük hogy például Jozef Ijsewijn, a nemrég elhunyt iskolaalapító louvaini professzor két kiadást is megért neolatin filológiai bevezetője első kötetében azért tudta nagyobbreszt elkerülni az ilyen anakronizmusokat, mert hallgatott Klaniczay Tibor baráti tanácsaira.⁸

Klanciczay Tibor iskolateremtő volt Magyarországon, de nemcsak Magyarországon. Római és párizsi vendégprofesszorsága idején,⁹ ugyanolyan csodálatra méltó szorgalommal és türelemmel építette be a magyarországi kiindulású kutatás szempontjait a nemzetközi prioritások közé, mint ahogyan ezeket a nemzetközi prioritások felhasználta a magyarországi kutatás szerkezetének és irányainak reformálására. Amit örökölt, az sem volt kevés, hiszen elég a ma is sokszor idézett Huszti József vagy Kardos Tibor munkáira gondolnunk, ám Huszti Janus-monográfiája,¹⁰ sajnos soha sem jelent meg idegen nyelven, ezért eredményeit a nemzetközi kutatás mellőzte, Kardos Tibor pedig szellemtörténeti konstrukciók létrehozásán fáradozva egy idő után nem tudta eredményeit iskolaszéren továbbadni, a feladatokat kijelölni és elosztani. Klanciczay óvakodott a szellemtörténet látványos, ám sokszor üres konstrukcióitól, de óvakodott a hivatalosan kötelező és látszólag őáltala is vállalt marxista ideológia osztályalapú légváraitól is. A ma sokszor korai újkornak nevezett XV–XVII. század európai léptékű magyar irodalmával foglalkozott legelőször, elsősorban a XVI. század végi lírikussal Balassi Bálinttal,¹¹ másrészt a legnagyobb barokk eposz költőjével, Zrínyi Miklóssal.¹² Mindkettőnek a valódi jelentőségét kizárólag — mint felismerte — nemzetközi összehasonlításban lehet megérteni, mindkettejük költészete mögött ott áll a nagy olasz reneszánsz és a neolatin humanista irodalom, ám alapkérdéseik érthetetlenek akkor, hogy ha nem megyünk vissza, még messzebb a múltba, egészen a humanizmus kialakulásáig.

Így terelődött a figyelme a XV. század második felére, magyar szempontból ez Mátyás király kora. A már említett nagy olasz Mátyás-tanulmányában először vázolja fel sikerrel azt a nemzetközi, az európai humanizmus eszközeivel kifejezett elvárás-rendszert, amely meghatározta Mátyás egész diplomáciai és politikai törekvését, vagyis a keresztény európai egységet kívülről fenyegető török veszély és belülről fenyegető huszita eretnekség kettős kihívása ellen föllépő speciális kereszties lovag szerepét.¹³ (Elég a híres elvesztett Mantegna-freskóra gondolnunk a Campo de Fiorin,¹⁴ amely Mátyást egy olyan lovagként ábrázolja, aki egyszerre küzd egy szárnyas és egy földön tekergő kígyó vagy sárkány ellen.) További felismerése a magyarországi egyetemek hiányából fakadó külföldi peregrináció jelentőségének felmérése, és ezen belül a kapcsolatrendszeri háló felrajzolása a közép-európai és nyugat-európai egyetemi központok között. Harmadik döntő felismerésének én azt tartom, hogy — noha sokszor direkt források híján, mégis hitelt érdemlően — bemutatja Bessarion bíboros és körének alapvető jelentőségét nem csupán a platonizmus és a görög tanulmányok magyarországi terjesztése szempontjából, hanem abban is, hogy ez a menekült görög főpap és humanista hogyan igyekezett Mátyás államának a görög területeket is felszabadító messiás szerepét tulajdonítani. (A „messiás” kifejezés itt kicsit erősnek látszik, pedig Klanciczay nyomán tudok hivatkozni Ficino

egy levelére, aki azt írja, hogy az ószövetségi atyák ültek úgy várva a Messiást a Pokol tornácán, mint ahogy a görög szerzők ülnek a pokolban, vagyis a török uralom alatt, várva, hogy Mátyás majd megváltja őket.)¹⁵

A már említett, általa írott vagy szerkesztett könyveken kívül a legnagyobb ösztönzést szerintem az 1982-es, az ausztriai Schallaburgban rendezett hatalmas nemzetközi Mátyás-kiállítás német nyelven kiadott óriási katalógusa adta, amelynek társszerkesztője volt,¹⁶ valamint az 1990-ben Székesfehérváron Mátyás király halálának 500. évfordulójára rendezett konferenciának kötetbe szerkesztett változata,¹⁷ amelynek megjelenését már nem érthette meg, a szerkesztés munkáját megosztotta vele Jankovics József, az MTA Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz Osztályának Klanciczay halála óta vezetője. Ő szerkesztette azt az emlékkönyvet is,¹⁸ amely ugyanabban az évben jelent meg, s amelyben egyrészt magyar, másrészt idegen nyelven, olaszul, franciául, angolul olvashatók a témánkba tartozó igen fontos tanulmányok, például Vittore Brancától, Jean-Claude Margolin-tól vagy Amedeo Di Francesco-tól.¹⁹ A kötet elején pedig Aleksander Geyesztor, Paul Oskar Kristeller és Astrik L. Gabriel búcsúzik az elhunyt mestertől és kollégától, máig érvényesen megalapozva nemzetközileg is érvényes jelentőségét, felsorolva mindazokat a fontos tudományágakat, ahol maradandót alkotott, illetve új utat nyitott.²⁰

Áttérve most arra, hogy az utána következő tudós nemzedékek hogyan folytatták munkáját — noha még sokáig sorolhatnám a posztumusz kiadásban megjelent saját köteteit is, itt csak annyit említvén, hogy a rendkívül erősen firenzei vonatkozású könyve a platonista alapozású magyar és közép-európai humanista tudós társaságok, vagyis ún. akadémiák mozgalmának szentelt kötete²¹ nemsokára megjelenik olaszul is, Amedeo Di Francesco fordításában — elsősorban a Janus Pannonius-kutatásokat kell kiemelnem. A konferenciánkon jelenlévő Ritoókné Szalay Ágnes az egyik sorozatszerkesztője annak a hatalmas kritikai kiadásnak,²² amely Janus Pannonius műveit tartalmazza és kommentálja; az első kötet, amely az epigrammákat tartalmazza, tavaly jelent meg a Budapesten rendezett XIII. Nemzetközi Neolatin Konferencia tiszteletére Mayer Gyula és Török László munkája eredményeképpen;²³ nemsokára követi ezt majd a Ritoókné által írott kommentár, majd az elégiák, a dicsőítő énekek, valamint a prózai művek kötetei. Ebbe a körbe tartoznak magának Ritoóknénak, valamint a konferenciánkon szintén résztvevő Jankovits Lászlónak három éve megjelent tanulmánykötetei is, amelyek teljesen új fénybe helyezik Janus Pannonius költészetét.²⁴ (Beteljesítve ezzel nem csupán Klanciczay Tibor kezdeményezését, hanem azt az ígéretet is, amelyet a magyarországi olasz és horvát humanizmuskutatók fogalmaztak meg 2002-ben a ferrarai Reneszánszkutató Intézet Janus-konferenciáján.²⁵ Reméljük, hogy e konferencia aktái is nemsokára megjelennek.)

Szintén Klaniczay Tibor kezdeményezését folytatják és teljesítik ki Pajorin Klára kutatásai — ő is résztvevője konferenciáknak — aki elsősorban a magyarországi humanizmus hazai kezdeményezőjével, Janus Pannonius nagybátyjával, Vitéz Jánossal foglalkozik, illetve az esztergomi érsek külföldi kapcsolataival pl. Pier Paolo Vergerioval vagy II. Pius pápával.²⁶ Tovább folyik a Bonfini-kutatás is; Mátyás király nagy történetírójának monumentális művét Kulcsár Péter fordította le nemrég magyarra,²⁷ valamint ugyanő egy óriási repertóriumot állított össze nemrég a magyar történelemre vonatkozó humanista forrásokból.²⁸ Jankovics József, Ács Pál és Kőszeghy Péter szerkesztették a magyarországi humanizmus legfontosabb szövegeinek kézikönyvét latin és magyar nyelven, új életrajzokkal és kommentárokkal²⁹ (ez kapcsolódik a Klaniczay Tibor által a 80-as években összeállított út-törő, de csak magyar nyelvű szöveggyűjteményéhez).³⁰ Folytatódott és már sokadik kötetéig eljutott a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum című kritikai szövegkiadási sorozat is — ezt Pajorin Klárával jómagam szerkesztjük —, amelynek keretében nemsokára megjeleni majd Galeotto Marzio híres filozófiai műve a *De doctrina promiscua*, Békés Enikő sajtó alá rendezésében.³¹ Feltétlenül meg kell még említeni az Intézetünk kiadásában megjelenő hatalmas Régi Magyar Művelődéstörténeti Lexikont (főszerkesztő Kőszeghy Péter), amelyben nem csupán az egyes, korszakunkba tartozó humanisták kapnak új és friss szemléletű értékelést, hanem megjelent a „Humanizmus” címszó is, amely a legújabb nemzetközi kutatási módszerek figyelembe vételével összegzi a magyarországi humanizmus értékeit (Sajó Tamás, Jankovits László és Kőszeghy Péter munkája).³² Röviden hozzátennem még, hogy a jövő évi évfordulóra, amikor is a tudományos világ Mátyás király trónra léptének 550. évfordulóját ünnepli, tudomásom szerint igen sok kiadvány készül, így pl. E. Kovács Péter szerkesztésében egy hatalmas forrás- és tanulmánygyűjtemény, valamint a Monok István által már évek óta sikerrel és gazdagon folytatott Corvina-kutatások új darabjai.³³ Erről részletesebben — mivel nem szűkebb szakmám — nem tudok beszámolni, de a jelen lévő kollégák közül a művészet- és könyvtörténészek nyilván minden lényeges problémára fel fogják hívni a figyelmet.

Klaniczay Tibor alakította ki a Villa I Tatti-val való együttműködést is. Az ő és az akkori igazgató Smyth professzor úr baráti megállapodásának köszönhetjük azt, hogy Boskovits Miklós után sok évvel újra megjelentek magyar kutatók is itt Firenzében. Én is itt töltöttem egy boldog és termékeny évet 1980–81-ben. Mai napig életem talán legkellemesebb emlékeként idézem fel magamban ezt az évet. Nagyon boldog vagyok, hogy újra itt lehetek, és a magam szerény módján kollégáimmal együtt részt vehetek a Villa I Tatti és a magyar tudományos élet, elsősorban pedig a Klaniczay Tibor által alapított MTA Irodalomtudományi Intézet és Reneszánsz Osztály további gyümölcsöző

együttműködésében.

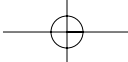
Jegyzetek

- 1 A tanulmány elhangzott előadás formájában olvasul az *Italy and Hungary: Humanism and Art in the Early Renaissance* című konferencián a firenzei Villa I Tattiban 2007. június 7-én.
- 2 *L'époque de la renaissance, 1400–1600. Tome 4., Crises et essors nouveaux, 1560–1610.* Dir. Tibor KLANICZAY, Eva KUSHNER. Amsterdam, Philadelphia, Benjamins, 2000.
- 3 *L'époque de la renaissance, 1400–1600. Tome 1., L'avènement de l'esprit nouveau, 1400–1480.* Publ. sous la direction de Tibor KLANICZAY, Eva KUSHNER, André STEGMANN. Budapest, Akadémiai, 1988.
- 4 KLANICZAY, Tibor: *L'Umanesimo nell'area Danubiana.* In: *Rivista di Studi Ungheresi.* 2000 14. szám. 7–46.
- 5 KLANICZAY, Tibor: *Mattia Corvino e l'Umanesimo italiano.* Accademia Naz. dei Lincei, (collana Problemi attuali di scienza e di cultura), Roma, 1974.
- 6 RABIL, Albert, Jr., ed.: *Renaissance Humanism: Foundations, Forms and Legacy. Vol. 2: Humanism Beyond Italy.* Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1988.
- 7 BIRNBAUM, Marianna D.: *Humanism in Hungary in Renaissance Humanism. Foundations, Forms, and Legacy, Vol. II, Humanism beyond Italy.* Ed. by Albert RABIL, Jr.. University of Pennsylvania Press, 1988, 293–334 [296–299: J. P.-ről].
- 8 IJSEWIJN, Jozef: *Companion to Neo-Latin studies.* Amsterdam, New York, Oxford, North-Holland Publ. Co., 1977; IJSEWIJN, Jozef: *Companion to Neo-Latin studies. 2.* Entirely rewritten. Leuven-Louvain, Leuven University Press, Peeters Press, 1990.
- 9 A párizsi Sorbonne-on 1967–1968-ban és a római La Sapienza egyetemen 1975–1979 között.
- 10 HUSZTI József: *Janus Pannonius.* Pécs, Janus-Pannonius Társaság K., 1931.
- 11 MIŠIANIK, Jan, ECKHARDT Sándor, KLANICZAY Tibor: *Balassi Bálint szép magyar komédiája: a Fanchali Jób-kódex magyar és szlovák versei.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959; BALASSI Bálint: *Balassi Bálint összes versei és Szép magyar komédiája.* Sajtó alá rendezte ECKHARDT Sándor; az utószót írta KLANICZAY Tibor. Budapest, Magyar Helikon Könyvkiadó, 1961; KLANICZAY Tibor: *A szerelem költője [Balassi Bálint].* Budapest, Akadémiai Ny., 1961; KLANICZAY, Tibor: *Réalité et idéalisation dans la poésie pétrarquiste de Bálint Balassi.* Budapest, Akadémiai Ny., 1966.
- 12 KLANICZAY Tibor: *Zrínyi Miklós.* Budapest, Akadémiai K., 1954.
- 13 KLANICZAY Tibor: *A keresztshad eszméje és a Mátyás-mítosz.* Budapest, Akadémiai Ny., 1975.
- 14 PÓCS, Dániel: *L'affresco di Mattia Corvino a Campo de' Fiori. Quesiti stilistici e iconografici.*

- Arte Lombarda*. In: *Atti del Convegno: Lombardia e Ungheria nell'età dell'Umanesimo e del Rinascimento. Rapporti culturali e artistici dall'età di Sigismondo all'invasione turca (1387–1526)*. Milano, Università Cattolica del Sacro Cuore – Istituto per la Storia dell'Arte Lombarda, 2–4 dicembre 2002. 2003, 3, 101–109; Pócs Dániel: *Mátyás király elpusztult freskója Rómában*. In: *Mi végre a tudomány? Fialat Kutatók Fóruma 1. – 2003*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2004, 85–112.
- 15 Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf. 73. Aug 2 Ficinus, Marsilius: *Epistolarum ad amicos libri VIII, cum praefatione Philippi Valoris ad Matthiam regem Hungariae*. III. kötet Mátyásnak szóló ajánlása (f. 108v): „És miként az egykor a limbusban veszteglő ama régi szentek a Messiást, úgy hívják ezek a nyomorult bölcsek örökös hangos kiáltással Mátyást, mint Megváltó Mátyást, hogy őket a limbusból, vagy inkább a pokolból a fényre és életre visszavezesse.”
- 16 *Schallaburg 1982. Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458–1541*. Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Wien, 1982.
- 17 *Matthias Corvinus and the Humanism in Central Europe*. Ed. by Tibor KLANICZAY, József JANKOVICS, Budapest, Balassi Kiadó, 1994.
- 18 *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékére*. Szerk. JANKOVICS József. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete. Budapest, Balassi Kiadó. 1994.
- 19 BRANCA, Vittore: *Il paesaggio nel Boccaccio: descrittivismo, calligrafismo, allusivismo, espressivismo*. In: *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékére*. 1994. 32–47; MARGOLIN, Jean-Claude: *Pouvoir occulte du langage et écritures secrètes aux 16e et 17e siècles Trithème, Vigenère, Kircher*. In: *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékére*. 1994. 304–333; DI FRANCESCO, Amedeo: *Castelletti e Balassi – Drammaturgia e trattatistica nella riscrittura ungherese dell'Amarilli*. In: *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékére*. 1994. 233–249.
- 20 GABRIEL, Astrik L. – GIEYSZTOR, Aleksander – KRISTELLER, Paul Oskar: *Tibor Klaniczay (1923–1992)*. In: *Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékére*. 1994. 7–9.
- 21 KLANICZAY Tibor: *A magyarországi akadémiai mozgalom előtörténete*. Budapest, Balassi Kiadó, 1993.
- 22 *Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia*. Seriem redigunt Stephanus BORZSÁK et Agnes RITOÓK-SZALAY.
- 23 *Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia. Volumen I Epigrammata. Textus*. Eds. Mayer GYULA és László TÖRÖK. Budapest, Balassi, 2006.
- 24 RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes: „*Nympha super ripam Danubii*” *Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*. Budapest, Balassi, 2002; JANKOVITS László: *Accessus ad Janum. A műértelmezés hagyományai Janus Pannonius költészetében*. (Humanizmus és Reformáció, 27), 2002.
- 25 2002. okt. 17–19. Convegno internazionale. Ianus Pannonius – Poesia umanistica e cultura rinascimentale tra Ferrara e Ungheria nel Quattrocento, Ferrara.
- 26 PAJORIN Klára: *Vitéz János vezetéknévéről* [Sul cognome di J. V.]. In: *Ritoók Zsigmondné Szalay Ágnes 70. születésnapjára* [Per natalizio 70 di R. Sz. A.]. Közread. a REBAKUCS. Budapest, Balassi Kiadó, 2001. 18–19; PAJORIN Klára: *Vitéz János és Janus Pannonius vélekedése Sulpicius Severusról és a literátorok hírnévvágyáról* [L'opinione di J. V. e J. P. su S. S. e sull'aspirazione di fama dei letterati]. In: *Szabó G. Zoltán 60. születésnapjára* [Per il natalizio 60 di G. Sz.]. Budapest, Balassi Kiadó–Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete, 2003. 5–6; PAJORIN Klára: *Vitéz János műveltsége*. In: *ItK. CVIII (2004) 533–540*; PAJORIN Klára: *Alcuni rapporti personali di Pier Paolo Vergerio in Ungheria*. In: *L'Umanesimo latino in Ungheria. Atti del Convegno Internazionale di Studi, Budapest, 18 aprile 2005*. Org. da Fondazione Cassamarca di Treviso. A cura di Adriano PAPO, Gizella NEMETH PAPO. Budapest, Istituto Italiano di Cultura, 2005. 45–50.
- 27 BONFINI, Antonio: *A magyar történelem tizedei*. Ford. Kulcsár Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 1995.
- 28 *Inventarium de operibus litterariis ad res hungaricas pertinentiis [!] ab initiis usque annum 1700. – A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig*. Összeáll.: KULCSÁR Péter. Budapest, Balassi Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, 2003.
- 29 *Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény. I. Humanizmus*. Szerk. ÁCS Pál, JANKOVICS József, KŐSZEGHY Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 1998.
- 30 *Janus Pannonius – magyarországi humanisták*. Vál. KLANICZAY Tibor. Budapest, 1982.
- 31 Megjelenése várható 2010-ben az Akadémiai Kiadónál.
- 32 JANKOVITS László–KŐSZEGHY Péter–KULCSÁR Péter–SAJÓ: *Humanizmus*. In: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Főszerk. KŐSZEGHY Péter, szerk. TAMÁS Zsuzsanna. IV, Budapest, Balassi Kiadó, 2005, 220.
- 33 Mátyás-Graduale. Az előszót MONOK István, a bevezető tanulmányt és a képmagyarásokat SOLTÉSZ Zoltánné írta. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Kossuth, 2007.

The Turning Points of the Research of Humanism in Twentieth-Century Hungary

The aim of this paper, which was delivered at the conference “Italy and Hungary: Humanism and Art in the Early Renaissance” in the Villa I Tatti, Florence, on 7 June 2007, is to explore the periods and the results

Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára

of the research of the history of humanism in Hungary in the second half of the 15th century. The author distinguishes three main periods of the research: 1. the works of József Huszti (1887–1954) and Tibor Kardos (1908–1973); 2. the wide-ranging oeuvre of Tibor Klaniczay (1923–1992); 3. research following Klaniczay's scientific heritage. The paper presents the problems and the tendencies of the research of humanism in Hungary. Before Klaniczay's activity, such problems were the periodization, the regional point of view, the absence of the publication of Hungarian results in foreign languages, and the construction of ab-

stract histories of ideas instead of formation of scientific workshops. Klaniczay's researches tended toward interdisciplinarity, included international comparisons, and mapped the relations between Central and Western European universities. The author also presents the latest results of the research of the scholar generations after Klaniczay: critical editions and studies of the works of Janus Pannonius, investigation of archbishop János Vitéz and his international relations, continuation of the research on Bonfini, and the edition of the most important texts of the Hungarian humanist tradition.

